

Castell de Lluçà

Lluçà

Ubicació

Comarca:	Osona
Lloc/Adreça:	Sector central del terme municipal
Emplaçament	A 1500 metres per pista forestal de la carretera BV-4341, punt quilomètric 13'900
Alçada:	895 m

Coordenades:

Latitud:	42.0545
Longitud:	2.04025
UTM Est (X):	420583
UTM Nord (Y):	4656273

Classificació

Número de fitxa	08109 - 1
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Edifici
Estil / època:	Medieval
Segle	XII-XIV
Estat de conservació	Regular
Notes de conservació:	El castell de Lluçà està exposat a l'erosió constant. Caldria consolidar les estructures.

Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIN
Europea – Atributs inspire:	National Monument Record – Defensa

Observacions protecció:	BCIN- Núm. Reg:1003 -MH. Reg. Estatal: R-I-51-5514
Data aprovació:	dv., 22/04/1949 - 12:00
Número inventari	Sí, IPA. 1102/ CC.AA. 19310

Generalitat i altres inventaris

Accés	Fàcil
Ús actual:	Sense ús

Titularitat	Privada
Titular:	Ref.Cad.: 08108A012000360000BP
Autoria de la fitxa	Jordi Compte i Marta Homs
Data de registre de la fitxa:	dt., 03/02/2009 - 01:00

Descripció

El castell de Lluçà es troba situat al nord-est de l'església de Santa Maria de Lluçà, a la part alta d'un puig a 896 metres, des d'on domina una bona panoràmica. Originalment el castell tenia planta gairebé triangular, totalment adaptada a la topografia del terreny, amb la base al cantó nord-est i el vèrtex al sud-oest, en un punt on possiblement hi havia una torre rodona, de la qual en resten unes poques traces de basament. Les restes actuals del castell consisteixen en un pany de mur al costat de tramuntana del conjunt, d'una alçada de dos pisos, en la qual s'obre una finestra bífora que ha perdut la columneta i algun element. A l'extrem oposat, al cantó de migdia hi ha dues estances de planta rectangular de les quals la major, situada a llevant, era coberta amb volta de canó, avui esfondrada, en la qual s'obren dues portes, cobertes amb arc de mig punt perfectament adovellat. La seva façana nord, on hi ha les portes, és gairebé conservada en tota la seva alçada, mentre que la de llevant era colgada de terra i la de migdia pràcticament enrunada. En aquesta sala hom hi pot observar quatre finestres, tres a migdia i una a llevant. L'altra sala és una petita dependència gairebé quadrada coberta amb volta de canó a la qual s'accedeix pel sostre, sense cap altra obertura, la qual cosa fa pensar que es tractava d'una cisterna, hipòtesi que reafirmen els seus murs arrebossats i lliscats. A ponent d'aquesta dependència es conserva encara un brancal del que devia ser la porta principal del castell, que s'obria en aquesta façana, en el qual el desnivell del cingle augmenta l'alçada dels murs. També es poden observar alguns fragments de mur que permeten intuir el perímetre del castell. Tots els elements descrits van ser construïts amb un aparell de pedra sorrenca amb carreus regulars i disposats en filades molt uniformes, lligades amb morter de calç. Aquest aparell comú a totes les dependències i restes del castell, és molt similar al de la paret superior de la nau circular de l'església de Sant Vicenç i per tant es pot plantejar una cronologia dins del segle XII per la seva construcció, amb preferència de cronologia tardana (segle XIII-XIV) proposada per Antoni Pladevall que només deu correspondre a l'ampliació feta vers el sector nord-est. El juliol de 2008 es dugué a terme una intervenció arqueològica de condicionament de les restes del castell. Es desbrossà tot el perímetre intern del castell i l'àmbit d'actuació es centrà en les dues sales abans esmentades i un ampli espai situat entre aquestes i el pany de paret perimetral més alt conservat. Respecte als murs perimetrals es va poder comprovar com el pany de paret més alt dels conservats no tenia continuïtat vers la part meridional, trobant-se els carreus desplaçats. En altres llocs dels límits del castell si que es van trobar indicis i fins i tot trams de paret a nivell de subsòl. És el cas, en l'extrem sud-oest del turó, de la presència de dos trams de paret, un d'ells formant una cantonada, que queda clar que formava part de la muralla, doncs el més ben conservat dels dos arriba als 1'10 metres d'amplada. Quan a la zona del pati és van documentar dos murs pertanyents a dos àmbits diferents. Durant aquesta intervenció arqueològica no va aparèixer cap tipus de material arqueològic, amb excepció d'un fragment de ceràmica blava moderna, trobada al mur meridional de la sala de la cisterna. El terme que defensava el castell de Lluçà, comprenia, a més de l'actual terme municipal de Lluçà, una part del terme municipal de Sant Boi de Lluçanès i la totalitat dels de Sant Martí d'Albars, Perafita i una part del de Prats de Lluçanès.

Observacions:

(Continuació història) Fou amenaçat amb pena d'excomunió i de deslliurar els seus vassalls i feudataris de la fidelitat que li devien. Es féu crida pública al mercat de Vic, però ningú no s'atreví a portar-li les lletres comminatòries personalment, ja que Bernat havia amenaçat d'estimbar a qui gosés de fer-ho. Tampoc eren bones les relacions amb el rei Jaume I, arran d'un greu conflicte per la rebel·lia del vassall Bernat, que suposà la destrucció del castell de la Portella. Un cop sotmès, Bernat va ser

perdonat el 1269, però els conflictes rebrotaren amb el rei Pere el Gran. El 1278 el monarca decidí de dominar el vassall rebel que es devia negar a donar-li la potestat dels castells que tenia en feu comtal. Aquest any el rei manà als homes de Vic, Ripoll i Camprodon que ajudessin Guillem de Moliner a prendre i destruir el castell de Lluçà; es féu el 2 de març de 1279, després d'un llarg setge. Bernat Saportella fou desposseït dels seus castells, entre els quals el de Lluçà. Uns anys més tard els descendents de la família Portella-Lluçà, Bernat Guillem de Saportella va retre homenatge al monarca; així el 1286 el rei Alfons el Franc li va concedir en feu els castells de Lluçà, Merlès, Palmerola, la Quar i la Portella. Un cop solucionat el conflicte reial també s'interessà per fer les paus amb els bisbes de Vic, al 1299, i amb el monestir de Ripoll. La família Lluçà-Portella entrà en el segle XIV amb una situació de recuperació i ampliació de drets, ja que el 1309 el rei Jaume II concedí a Bernat Guillem de Saportella la jurisdicció i totes les justícies civils en tots els llocs dels seus castells que tenia en feu, i les justícies criminals excepte les penes de sang, deportació i altres, que el rei es reservà; al mateix temps autoritzà la restauració de castells, però prohibí aixecar forques. La família Lluçà-Portella s'entroncà amb els vescomtes d'Illa, del Rosselló, pel casament de Marquesa, filla i pubilla de Guillem Bernat de Saportella i de Sibil·la de Pinós, amb Pere de Fonollet, vescomte d'Illa, el qual abans de l'any 1350 havia obtingut del rei Pere el Cerimoniós la jurisdicció civil i criminal i el mer i mixt imperi del castell de Lluçà. L'any 1369 Andreu de Fonollet, vescomte de Canet i d'Illa vengué les baronies de la Portella i de Lluçà a Pere Galceran de Pinós, i aquest el 1376 va vendre la baronia de Lluçà a Ramon de Peguera. En aquest moment començaren a intervenir els homes de Lluçà que volien redimir-se i passar a la jurisdicció reial i ésser governats per veguers d'Osona i de Bages. Un descendent també anomenat Ramon de Peguera donà la baronia de Lluçà i altres castells i llocs al seu nebot Galceran de Pinós i de Fonollet. Aquest hagué de lluitar contra la pretensió dels homes de Lluçà de crear una sots-vegueria al Lluçanès. Després d'una efímera creació de la sots-vegueria, aconseguí la revocació definitiva i el 1462 va obtenir del rei Joan II l'alta i baixa jurisdicció i l'autorització d'erecció de forques i altres instruments de càstig. En la guerra civil del segle XV com que el castell de Lluçà era difícil de defensar, hom va decidir d'enderrocar-lo per tal d'evitar que caigués en mans dels partidaris del rei Joan II. Sembla que l'acord es portà a terme, ja que l'edifici del castell desapareix de la documentació. Després del final de la guerra, el 1474, la baronia de Lluçà fou incorporada a la Corona i el 1491 era creada la sots-vegueria del Lluçanès. Els canvis del terme del castell de Lluçà encara no havien acabat; abans de 1579, la família Pinós comprà la baronia i la jurisdicció de Lluçà. Aquest any Rafaela de Pinós, vídua de Bernat de Pinós, reclamà a la cúria reial i aconseguí recuperar-les. El 1596 la baronia de Lluçà fou venuda a la família Agulló, la qual el 1611 la vengué al rei, incorporant-se així definitivament a la Corona.

Història

La primera notícia del castell és del 905 quan el bisbe de Vic, Idalguer, acudí a Lluçà a consagrar l'església de Santa Maria, situada als peus del castell. Els senyors eminents del castell eren els comtes de Barcelona, i com a tals, reberen diversos juraments de fidelitat dels vicaris comtals; per la mateixa raó el castell sofrí alienacions entre membres de les famílies comtals. Així el comte Ramon Borrell donà a la seva muller Ermessenda de Carcassona, diversos castells com a dot nupcial, entre els quals el de Lluçà. La comtessa l'infeudà entre el 1018 i el 1023 al comte Guifré de Cerdanya, el qual li presentà jurament de fidelitat per aquest castell junt amb d'altres. Abans o poc després el castell de Lluçà devia ésser infeudat al comte Bernat de Tallaferro de Besalú, el qual en morí el 1021, deixà el castell al seu successor (..) El castell fou alineat de nou pels comtes de Barcelona el 1107 quan Ramon Berenguer III junt amb d'altres al comte Bernat III de Besalú com a dot nupcial de la seva filla Maria Roderic; el matrimoni no tingué descendents i el castell tornà a la corona. Els vicaris comtals del castell de Lluçà prengueren el nom del castell i són coneguts des del 988. El primer membre conegut és Sunifred de Lluçà que manà redactar el seu testament el 988. A partir d'aquí la família és ben coneguda (molts dels seus testaments es conserven als arxius del bisbat de Vic). La

possessió del castell de Lluçà per aquesta família no és documentada fins a una data compresa entre el 1063 i el 1076 quan Guisad II de Lluçà féu jurament de fidelitat al comte Berenguer I pels castells de Lluçà i Merlès. Aquesta família tingué un moment d'esplendor al final del segle XI, quan un seu membre fou bisbe de Vic, primer, i després, arquebisbe de Tarragona, per la qual cosa la família rebé infeudacions, com la guàrdia del palau episcopal i de les batllies d'Osona, el castell del Quer, dins el mateix terme del castell de Lluçà i el castell de Tarragona. També hi ha constància de Guisla de Lluçà, filla de Sunifred II de Lluçà i Ermessenda de Balsareny, la comtessa de Barcelona Guisla, casada l'any 1027 amb Berenguer Ramon I i després del 1035 amb Udalard II, vescomte de Barcelona. Després, la família es tancà a conservar el que havia aplegat i començaren a crear conflictes als seus senyors. El 1180 hi hagué una controvèrsia entre el rei Alfons I i Pere de Lluçà, es fallà a favor del monarca, per dilucidar sobre la pretesa propietat en alou que pretenia gaudir la família Lluçà en els castells de Lluçà i de Merlès. El mateix Pere de Lluçà, el 1198, jurà fidelitat al rei Pere el Catòlic pels castells de Lluçà i Merlès, també ho feu el seu fill Ramon de Lluçà al rei Jaume I. Amb Ramon de Lluçà s'estroncà el nom de la família, ja que només sobrevisqué una filla del matrimoni amb Sibil·la de Queralt. La pubilla, Elisenda de Lluçà, es casà vers el 1256 amb el senyor del castell de la Portella, Bernat de Saportella, que aportà al patrimoni dels Lluçà els castells de la Portella, la Quar, Gironella i la Guàrdia de Sagàs. Amb Bernat de Saportella començaren els conflictes pel domini del castell de Lluçà que culminaren amb un setge al castell. Primer, Bernat entrà en conflicte amb els bisbes de Vic, que el 1265 li exigiren la prestació de vassallatge pel feu que posseïa de la Mitra; en no fer-ho, Bernat fou excomunicat. El 1272, però, Bernat de Saportella va fer jurament de fidelitat al bisbe de Vic, prometent-li obrar amb justícia i salvaguardar en tot els pogués les esglésies, monestirs i els llocs religiosos de la vegueria del Lluçanès, que posseïa pel rei en el territori de Lluçà. La pau entre Bernat de Saportella i els bisbes de Vic no durà gaire; el 1278 el bisbe de Vic, comminà Bernat de Saportella a donar satisfacció de les injúries i dels danys causats per ell i pels seus al bisbe, a l'Església de Vic, homes i clergues, esglésies, sagreres, etc., cometent robatoris.

Bibliografia

AADD (1984) *Catalunya Romànica*. Osona. Volum II. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

AADD (1990) *Els castells catalans*, Volum IV. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

FERRER, M.A. i SURINYACH, M. (1996) *La morfologia territorial i el patrimoni històric-arquitectònic del terme de Lluçà*. Lluçà: Ajuntament de Lluçà (inèdit).

FONT, D. (1992) *Resum històric de les parròquies de l'arxiprestat del Lluçanès* (inèdit).

GUARDIA, J. (2008) *Memòria de la intervenció arqueològica al castell de Lluçà*. Arxiu Servei d'Arqueologia i Paleontologia.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (2008) *Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (Lluçà)*.

PLADEVALL, A. (1997) *Santa Maria de Lluçà. Antiga canònica agustiniana*. Torelló: Impremta Sellarès.

